

თქმის პირდაპირ კონტრადიქციონს
და „საქართველოს“ არ დაე-
პყრონათ, მაგრამ თქვენი აღ-
რეხი გავიყვანე და გიგანავით.

საქართველო

თ ა ვ ი ს უ შ ა ლ ი ო რ გ ა ნ ო

წლიური ტარი—5 მანეთი
თვითღვეული ნომერი—25 კაპ.

№ 7. წელიწადი პირველი. I სექტემბერი 1903 წ. № 7.

უმრჩილესად ვსთხოვთ ყველას, ვინც თანაგვიერთობს, მოგვარდნად სულსე ყველაგვარი მახალა, რეკორტ ქართულის, იხე ფრანგულის გამდგემისათვის: დეკუმენტები, წიგნები, კორესპონდენციები და წერილები.
რადგან ჩვენი გასეთი ჯერ-ჯერობით ერთადერთი თავისუფალი ორგანოა, ამიტომ შიგ ადვილი დაეთმება ყველაგვარ მიმართულებების წერილებს, რემელოთაგ აწრად ექნებათ რედაქციის და ადმინისტრაციის ადრეხი: **51, rue Saint-Sauveur, PARIS.**

ქართველ ხალხის ინტერესთა გამდგარჩლება. მოდლოდ რედაქცია ამა თუ იმ წერილს თავის შენიშვნახაგ გაუკეთებს.
ქეთსველს ვსთხოვთ ყველანი ნომერი „საქართველის“, წავითსვის შემდეგ, სხვერხაგ გადახდეს სულსე, რათა ამ ხანით სელი შეუწყვს ჩვენი გასეთის გავრდგელების საქმეს.
ყველი შემოწირულება რეკორტ ფულით, იხე წიგნებით, დიდის მადლოებით მიიღება.

გალვე ნომრები ისყიდება:
SOCIÉTÉ NOUVELLE de LIBRAIRIE & d'ÉDITION.
17, rue Cujas. PARIS (V°).

ზ ი ს ა ა რ ს ი:

ერვანულ პრეტორამის გვინდომიერი მსარე.—გლეს-თა მომრადება საქართველოში, X-სა.—გაინინეთ და გაინართ!... — ქართულ ცხვრების მარტიანე.— სომეს-თა გვლესხის ქენების ჩამდრთმეკვა.— გვრდების ბრესხა.— თავისუფალი წერილები (ხეპარატისცისხა). — პეტრე ხერვების-მე პოლიგანრვი — „საქართველოს“ ფლსტა.

მკოვრულ კოკოგრაფის მკოვრეშიწკი მსაკმ.

ყველთვის, რედახაგ რემელიმე პოლიტიკურო პარტიო ბრძოლაში გამდრის, აუცილებლოდ საში რამ უნდა ჰქენდეს გათვალისწინებული. უნდა იცოდეს, რა მოვლის გამარჯვების შემდეგ, უნდა იცოდეს, დეკვანდელ პირთემში რის განსორციელება შეუძლია და აურეთვე რაგვარი იარადი უნდა ისმარდს მასლოდელ და საბლოდვლ მიზნის განსორციელებო-სათვის.

ამის მიხედვით, ამ ორგანოხაგ, თუ სურვილი აქვს პოლიტიკურ აწრის გამომსახველად შეიქმნეს, მოვლეობდად უნდა ჩავთვალდს ნათლოად და ვულას-დილოად აღიარდეს, რა იდეალი აქვს დასახული, რა გწით და რა საშუალებით უნდა მიადწიოდს ამ იდეალამდე, ე. ი. საჭირთა განმარტება, რეკორტ გვეხმის გლახთა ბრძოლა, გვინდომიერ ინტერესთა წინააღმდეგობა, რითი უნდა დამლოდვდეს ეს ბრძობა? რანი-რთია ჩვენი გვინდომიერ ბრეტორამის გვრედ წოდებუ-ლი, დეკვანდელი, გარემოების შესაფერო მდთხლო-ნანი (მიხიმუმი)? და რაგვარის საშუალებით უნდა ვიბრძოდლოთ ამ მდთხლოვნილებათა დაკმაყოფილებო-სათვის?

ჩვენი ვივით, რემ არამეტე ჩვენში, არამედ მთელს დელა-მიწის წურვზე, სადგ ვი რემელიმე ხალხი სენდრდებს, არსებობს ქენებრივი უთანახლოდობა.

საიღამ და რეკორტ წარმდებდა ეს გვინდომიერი წინააღმდეგობა, ამ საგანს არ ვესებოთ. ვამბოთ მოდლოდ, რემ ყველგან და ყველთვის, საგა მდიდართა, იმის გვერდით დარბინიგაა, საგა მამულის და ფულის პატრინია, იქ უმამულად და უფულდვ არის, საგა მამდართა, იქ მშიერინიგაა. არსად, დედა-მიწის არგ ერთ გუთხეში, ცხვრება იხე არ არის მოწყობილი, რემ ყველანი მკოვრეში შემოვლენი და მამდარნი იყვნენ, ერთნაიზად კმაყოფილნი და შედინიერნი. ამგვარი მოვლენა არსებობს რეკორტ ველურ ხალხთა, იხე განათლებულ ერთა ცხვრებამი. ამ მოვლენამ იჩინა თავი რეკორტ თავისუფალ, პოლიტიკურად დამოუკიდებელ, იხე დამდინაველ, პოლიტიკურად დამოკიდებულ ერთა მდრესხეგ.

ჩვენი ბევრსა ვენია, ვითომ პოლიტიკურად დამდინაველ ხალხის ცხვრებამი არ არის და არ უნდა იყვს შინაურული განსეტქილება, უთანხმობა, ვითომ ამგვარ ხალხის ყველა კლახები მკოვრეში არიან შეწუსებულები და ვითომ ამის მიხედვით კლახთა მდრის სოლოდარობა და არა ბრძოლა უნდა არსებობდეს. მაგრამ ეს ახე არ არის. უნგრეთში 1848 წლამდე, ხანამ უნგრელები ავსტრიის მდრების ქვემ იყვნენ, გამწვავებული ბრძოლა არსებობდა ვლესთა და დიდ-შემაშულეთა (მაგნატთა) მდრის. მაგნატები, რასაკვირველია, «პატრონები» იყვნენ, სოლო მათი პატრონტული გრმინებები გლესთა შევიწრდებით არ ილახებოდა.

პოლონეთის დემოკრატული პარტიებს მუდამ ყამს ჰქენდათ შეტაკება და ბრძოლა თ.-აწნაურდობათან და აწნად დაბადებულ ბურჟუაზიასთან. ხანამ ნაციონალურ პარტიის ერთმა დიდმა ნაწილმა სოციოლოში ბრეტრამა არ შეითვისა, ხალხში ნიადგი არ ქენდა. ამ ყამად ვი ნაციონალ-სოციოლოტები დიდი გავლენა აქეთ მოვლევბული. სოლო მის წინააღმდეგ მოქმედებენ ბურჟუაზიულ და თ.-აწნაურულ-ნაციონალურ პარტიები. ჩეხიამიიაც ამასვე ვხედავთ. ხანამ გვრედ წოდებული «ახლოგანდა ჩეხები» დემოკრატული რეკორტების განსორციელების გსახ არ დაადგენენ, ხალხი ეჭვის თვოლით უყურებდა მათ და «ძველ ჩეხელებისახან» არ არჩევდა. სოლო მათი გავლენა შესა-

ამ ქამად არის), ხიზნებიც მათ რიცხვში, უნდა გახდეს კერძო მესაკუთრედ. ამისათვის ბოლო უნდა მოვიღო ბატონ-ყმობის დროიდან დაჩენილ წესებს. ჩვენ უნდა ხელი შევუწყოთ ფეოდალურ წეს-წყობილების აღმოფხვრას. ვართ ამისა, რაკი ცნობების მსვლელობა მიმართულია ბატონ-ყმურ ნაჩენის გაუქმებისაკენ, მუშა ხალხს ხელში უნდა ჰქონდეს იარაღი კერძო მიწურ ახალ (კაპიტალისტურ) პირობებთან ხანძრულად. ყველა ამისათვის საჭიროა:

I. მოიხპოს საკლდეებულ დამოკიდებულებანი გლეხთა და მუშაქალეთა შორის; გლეხები და მათ რიცხვში ხიზნებიც აღიარებულ იქმნენ კერძო მესაკუთრებად.

II. მიენიჭოს ყოველ დარგის და პრფეხიის მუშას თავისუფალ მოქმედების და ბრძოლის უფლება: ე. ი. დაკანონდეს გლეხთა და მუშათა ღრგანისაგები, რომელთაც მიხნად ექმნებათ მუშათა მდგომარეობის გაუმჯობესება.

ა) პირველ მოთხოვნის განხორციელებას მოჰყვება: 1. დლის (ტენტი) შემცირება და თანდათან მოხპობა; 2. სასოფლო სარჯის თანაბრად განაწილება (სარჯში უნდა მიიღოს მონაწილეობა ყველამ, განურჩევლად წოდებისა); 3. საეკლესიო გადასახადის «დრამის ფულის» გაუქმება.

ბ) მეორე მოთხოვნის განხორციელებას მოჰყვება: 1. 8 საათიან სამუშაო დღის დაწესება ყველა საჯარო და სამრეწველო დარგებში; 2. საკლდეებულ დასდევას და მოხუცებულ მუშების შენახვა თემის, საზოგადოების ანუ სახელმწიფოს მიერ; 3. მთარგელობა მცირე წლოვანთა და ქალთა მუშაობისა; 4. გაფიცვის დაკანონება (ე. ი. თუ უმრავლესობა გაფიცვის მოხდენის მომხრეა, უმცირესობა უნდა დაემორჩილოს ამ გადაწყვეტილებას); 5. საკლდეებულ და უფასო სწავლა-განათლება.

ამაინთ მოთხოვნათა განხორციელებას, სხვათა შორის, ემხანურება, დღევანდელ პირობებში ჩვენი ღრგანო. ამ საჭიროებათა დაცვაყოფილებას ორი მთავარი შედეგი მოჰყვება: ქართველი ხალხი თავს დაადევს «ძველ წესს» და ახალ, კაპიტალისტურ ხანაში მკვიდრად შედგავს ფეხს (კაპიტალისტებს წინააღმდეგ ბრძოლისათვის ამგვარი პრფეხი აუცილებელია). მეორეს მხრივ, ახალი ეკონომიური პირობები წარმოქმნიან ახალ პოლიტიკურ ფორმას, თავისუფალ ნიადაგს, რომელიც ხელს შეუწყობს ცნობების ყოველმხრივ აღდრძინებას. ამრიგად, რუსეთის აწინდელ წეს-წყობილებასთან შეტაკებას ქართველი ხალხი თავიდან ვერ აიცილებს. განვითარებული ეკონომიური ურთიერთობა შესაფერ პოლიტიკურ ფორმას წარმოქმნის და ამ პრფეხს თიფ-იარაღითაც ვეღარ შეაჩერებენ.

ამიტომაც არის, რომ პოლიტიკურ პრფერამის გამორკვევის დროს ვამბობდით ჩვენ: მიეცეს ხალხს ეთვანული ავტონომია, დაებუნოს ხალხს რუს მთავრობის მიერ დასაკუთრებული მიწა, მიენიჭოს ეთვანული გაუმჯობესების უფლება. მაგრამ საქმე მხოლოდ ის არის, რომ ყველა ამას მოვრდობათა ვის ნებით არ მოგვეცეს.

ამ უკანასკნელ წლის სამწუხარო ამბებმა დაგვარწმუნეს, რომ მთავრობას არა ჰსურს ხალხის მოთხოვნილებათა დაცვაყოფილება. ბათუმ—ბაქაში, ტფილის—ხაშურში დანთხეულმა ხიხნლმა ამკარად

დაგვარწმუნა, რომ მთავრობას არამც თუ არ ჰსურს ხალხის გაჭირვებას მიხედვით, არამედ ხალხში აღმართული უკმაყოფილება თავხედობად მიანია და ანაკითარ უწნედ და ბარბარულ წოდებებს არა წოდავს არსებულ წეს-წყობილების დაცვისათვის.

ახე რომ, ხალხის წინაშე ორი გზა არის: ან უნდა დამორჩილდეს, ე. ი. აუტანელი ტვირთი წიდოს, ან უნდა აღუდგეს წინ მთავრობას. ამ მოსახრების ძალით საჭიროა ამა თუ იმ სამოქმედო ახპარესის ამდრჩევა და ხალხმა ამდარჩია კიდევაც ბრძოლის ნიადაგი.

ვისაც ჰგონია, რომ ძალ-მომრეობით აშენებული წეს-წყობილება ძალითვე უნდა დაიმსხვრეს, ვინც იმ აზრისაა, რომ დღეს, ჩვენს პირობებში, რეგულიაციონური მოქმედება საჭირო არამც თუ ცნობების ძირითად შეცვლისათვის, არამედ მცირე რეფორმების განხორციელებისათვისაც; ვინც ჰფიქტობს, რომ ხალხის შეიარაღება და იარაღის წინააღმდეგ იარაღისგე ხმარება არის აუცილებელი, რომ ყოველივე ეს კანონიერ და სწავლბრივი სამუშაოა თავის დაცვისა და განთავისუფლებისათვის, ვინც ამ აზრს მოხდევს, იმათგენ იქნება მიმართული ჩვენი დანპარება და იმათთან ერთად იქმნება ჩვენი მოქმედება, აზრი და თანაგრძნობა.

გლეხთა მოძრაობა საქართველოში.

I

ბატონ-ყმობის მოხპობამ გლეხს მართალია მიანიჭა ბრძოლის თავისუფლება, მაგრამ ამასთანავე ეკონომიურად მიჭაჭკა მუშაქალის თვითნებობას. მთელი მიწა-ადგილი იქნა ბატონის საკუთრებათ, ყმას კი დაუტოვეს მდენი, რომ თავი მოეცუილებინა „მესაკუთრე“ ვარდ და თავის სახლ-კარს არ მომდრებოდა, ე. ი. მუშაქალეს მოიჯაროდრე და მუშა-ხელი არ შემცირებოდა. ამით გლეხი იძულებული შეიქმნა თავად-აზნაურების ძამული შეემუშავევია და მასთან „თავისუფალ“ ხელ-შეკრულობაში შესულიყო. ხანამ ხალხი ცრტა იყო და მიწა ბევრი, მანამდის ხელშეკრულობა გლეხს არ აწყობოდა დიდ ტვირთათ. მაგრამ ამ უკანასკნელ ოც წელიწადში მცხოვრებთა რიცხმა ძლიერ იმარა, გლეხის პაწია საკუთრება მრავალ შემკვიდრებთა შორის დანაწილდა და ახე გლეხობა გაბრძოლებრიარობის გზას დაანაწილდა და ახე გლეხობა გაბრძოლებრიარობის გზას დაანაწილდა. მიწას ახლა დიდი ფასი მიეცა, ოჯარის ადების მხურველი გამრავლდა და თავად-აზნაურებამაც რენტას აუწია. ამასთანავე, რეფორმ გლეხს, იხე მუშაქალეს ახალ-ახალი მოთხოვნილება გაეღვიძა, რიგიანი ტანთ-საცმელი, სკოლეე და სხვა ყველასათვის საჭირო გახდა. გადასახადები გამრავლდა, გლეხი იხდის რეფორმ თავის, იხე მუშაქალის საადვილ-ძამულად გადასახადს. ამას გარდა, ყოველნაირი სასოფლო ბეგარის და სარჯების გამწვევი მარტო გლეხობა, ის აკეთებს გზებს, ინახავს სასოფლო კანცელარიას, სკოლებს, იხდის ღვდლისათვის „დრამის“ ფულს და სხ. სოფლის ყველა ბატონები გლეხის საჩენია. აი, ეს უკიდურესი მდგომარეობა აიძულებს სოფლებს დასტოვოს თავისი სახლ-კარი და გადასხლდეს ქალაქებში დიღურ მუშათ.

ამ ნაირათ, ჩვენებუთმა სოფელმა მოგვეცა სოფლის და ქალაქის მუშები. პირველინი მებრძოლი არიან მუშაქალის ძიძიქ უღელში ა), მეორენი—კაპიტალისტის. საჭირო იყო ეს მდგომარეობა მათ შეგნოთ, რომ მომრადობა დაწყებულიყო. და აი, რეფორმ, ამ გახეთის წინა ნდმერში აღვნიშნეთ, ეს შეგნება პირველათ ქალაქის მუშებმა დაიწყეს. მუშათა მომრადობამ თავის-თავად გამოიწვია გლეხთა მომრადობა. ჩვენებურ

*) ჩვეულებრივათ ჩვენებურთი გლეხი მოიჯაროდრე მიწის პატონს აძლევს მთელი მოსავლის ნახევარს, წოდან მესამედს ან მეოთხედს, იძვიათად, ნაკლებს.

მუშას და გლეხს შორის მუდმივი კავშირი და მისვლა-მღ-
სვლა, ქალაქელი და სოფელი დაკავშირებულია ერთმა-
ნეთთან ნათესავებით, ხასლი-კანდობით, თანამემამულეო-
ბით და ბევრნი საკუთრებითაც. ბევრ მუშას აქვს სოფელში
პაწია ნაკერი მიწა და ხასლი-კარი, ხადაც ხანდახან მიბრუნ-
დება სოფელში; ბევრი კიდევ დროებით მიდის სოფლიდან
„ფულის სამუშაოდ“ და რამდენიმე ხნის შემდეგ მის ბრუნ-
დება. ამას მიუხაბტეტ კიდევ რთავრების პოლიტიკა; რე-
ვოლუციონერ მუშების სოფლებში გზავნის „სახაქლით“ და
ამით ხელს უწყობს რევოლუციური მოძრაობის ქალაქიდან
სოფელშიც გადატანას.

ერთის სიტყვით, გლეხთა გაჭირებული მდგომარეობა, ქა-
ლაქელთა და სოფელელთა შვიდრო კავშირი და მთავრობის
გზა-დაბნეულობა—აი რამ გამძიწვია საქართველოში გლეხთა
მდგომარეობა.

მოძრაობა პირველად დაიწყო ყველაზე უფრო განვითარ-
ებულ და კულტურულ კუთხეში—გურიაში. 1902 წ. ბათუმს,
რეზერვ ავიატორები და მუშათა მოძრაობის მეთაურნი.
ამ გარემოებამ ააღვლია ყველა სავადის მუშები და გამოა-
წვინა საერთო გაფიცვა. ამ საქმეში ჩაერთა მთავრობა და
დაარწმუნა მთავრობის მუშები. რამდენიმე ათასმა მუშამ გას-
წვინა სატრუსადსაკენ და მიმდინამო ტყვეთა ძალით განთავ-
ისუფლება. აქ ასტყდა ხელჩართული ბრძოლა მუშებისა და
ჯარს შორის, რის შემდეგ იყო 15 მუშის მოკლა და ბევრის
დაჭრა. მეორე დღეს 300 საუკეთესო მუშა სოფლებში და-
გზავნეს. უმრავლესობა გურულები იყვნენ. ბათუმში სისხ-
ლის ღვრის ამბავი გლეხთათვის მღვდელს მთავლს გურთას და
გლეხებს ააბობდა. გამოგზავნილი მუშები შეუდგნენ პრე-
პარანდს თავიანთ სოფლებში და გლეხებს ჩაავრდეს თავისი
აზრები. პირველათ ამდებრავდნენ ს. ნიკოლითს და სუხუბის
გლეხები. აქ დაარსდა გლეხთა წრეები, რომელნიც ავრგე-
ლეზდნენ სოფ. დემოკრატიული პრეკლამაციებს და წიგნებს.
შემდეგ მათ მიემსრნენ ჩრჩხათი, მიქელ-გაბრიელი, სვანძე-
თი—ერთის სიტყვით, მთელი დასავლეთი გურია. მოძრაობის
მეთაურება იტყობთა ბათუმის სოფ. დემოკრატიული მუშათა
კომიტეტმა, რომელიც გზავნიდა სოფლებში თავის პრეკლამ-
აციურებით ღამ-ღამობით, ტყეში და ხალხს უხსნიდნენ პო-
ლიტიკურ და სოციალურ აზრებს. ყრილობას ესწრებოდა
ანა ნაკლებ 300—400 კაცისა, დარაჯებათ ჰყავდათ შეიარა-
ღებული კაცები, რომელთაც მდინიდანვე უნდა ეგრებებინათ
პოლიციის მღანდლებს. ამ შექობსევაში პირველათ პრე-
პარანდისტი უნდა დაეძალათ, რისთვისაც მას გვერდით ყო-
ველთვის ხანდღე პირები იდგნენ და შემდეგ თვითონ გაბნე-
ვდნენ, მაშინ ისინი ყველა ერთად უნდა გამოეყოფნენ და
სოფელში წახულოყვნენ, გარდა „სტრუდენტისა“ (სხე ემანდენ
პრეპარანდისტი), რომელიც პირველათვე უნდა გაეპარებინ-
ათ. მისთვის ყოველთვის მზათ იყვნენ კაცები და ცხენი.
ახეთი ყრილობები გაიმართათ თითქმის ყველა სოფელში.
დასავლეთ გურთას თან მოჰყვა ამდმსავლეთი და ასე „სტრუ-
დენტმა“ მთელი გურთა მდიარა. თვითთულ სოფელში და-
არსდა მდინიკეთა წრე, რომელსაც მოჰყავდა პრეპარანდის-
ტი, იწყვედა კრებებს, ავრგელებდა პრეკლამაციებს. პრე-
პარანდისტი ყოველგან ერთნაირათ ლაპარაკებდნენ: თა-
ნამედროვე სასოფლოეობას ყოფდნენ ორ ნაწილათ გამყვლე-
ფლებათ (მემამულე, კაბიტალიტი, ფეფელი და სხვ.) და
გაყვლეფილებათ (მუშა და გლეხი). მათ შორის ძირითადი
წინააღმდეგებაა, ამ უსწორ-მასწორების მღსობდა შეიძლე-
ნათ თვით ამ წინააღმდეგების მღსობით, ვერძო საკუთრე-
ობის გაუქმებით და სოციალისმის განსორციელებით. ამ
იდელს გერტვის პრეკლამირათი. და გლეხებდაც მას უნდა
ამდუღავს ვერდით. სოფლ ხანამ ამას მოვალეყვით, მა-
ნამდის შეიძლება წვრილ-წვრილი რეფორმებით მიძიე უდ-
ლის ოდნავ შემსუბუქება. ქალაქის მუშები უხვე შეუდგნენ
ამ რეფორმების მოთხოვნას, ახლა ვლესებმა უნდა მოით-
ხოვდნ თავიანთთვის და სხვ. კრება ყოველთვის თავდებო-
და ხალხის მანილით: „ძირს ნიკოლოდს მეორე“. პრაქტი-
კული მოთხოვნები პირველად შეიმუშავეს მიქელ-გაბ-

რიელის გლეხებმა. აი ეს მოთხოვნები: 1) დაწვეა არ-
სებულ ტენტი: მემამულეს მღსავლის 1/10, რაც თვითონ
უნდა წაიღოს თავის ხასლი; 2) დათხოვნა ძველი მღურ-
ვებისა და მათ ალავას დანბუნა ხალხის მიერ ამდრეულე-
ობისა; 3) შემცირება საბალახს ტენტი; 4) გაუქმება „სა-
ვალდებულ გლეხთა მიწების დასაწყებლად არეხილისა“;
6) გზების კეთება გლეხებთან ერთად თავად-აზნაურების
მიერაც; 7) გაუქმება ფვდლის „დრამის ფულით“ (კომლხე
2 მ. წელიწადში, გარდა ჯამაიტიისა); 8) დანიშნა ხისრისა
დაპარხვის, ჯვარის-წენის, მინათვლის, შიარების და წირ-
ვისათვის; და 9) გაუქმება არაყის გამღრდის აქციისა. ეს
მოთხოვნები შეიქმნა სხვა სოფლების მოთხოვნებთან
ამასთანავე გლეხებმა გადაწყვიტეს „ბოიკოტის“ გამოცხა-
ფება იმ მემამულეთათვის, რომელნიც არ მიიღებდნენ ამ
მოთხოვნებიანებს. ბოიკოტი მდგომარეობდა შემდეგში:
წართმევა მოკამაგირეთა, მღსავსაწურეთა გლეხების, მეწი-
სკილეების და სხვ. სოფლ თუ არც ეს გასჭრიდა, მათი
მამულეები არც თვით უნდა შეეშუშავებინათ და არც სხვა
კუთხის გლეხები მიეშუშათ მოკამაგირეთთან.

ამ მოძრაობამ დაამინა მებრტლები და დააფრთხლ
ადგილობრივი პოლიცია. პოლიციელებს ისე შემინდნენ, რომ
სოფლებში ვეღარ დადიოდნენ ხალხის დასამციოდებლად.
ლანჩხუთის ბოქაულს, ჯამუმ ქელბაქიანს, მერაყდობებს ერთ
თი ყრილობის ადგილი და დრ. მანაც გასწია სტრუდენტ-
ებით, მაგრამ მუა გზაზე შეეშინდა და უკან დაბრუნდა. მეორე
აზნი-მპილინი მანრის უფრდის თანამემწე, წერეთელი, „და-
ნელ-დანდსხე“ გზავნიდა გურბრატორთან, თვითონ კი გა-
რეთ გამოხვლას ვერ მღვავდა. უფრო გაბეფული ამდმრნდა
თავად-აზნაურთა მარშალი, სენეპროვით და ქენგბრითათ
გავტრებულთი, თავადი კ. გრისთავი. მან შეჰყარა თავად-აზ-
ნაურები იმის სათაბობრით, თუ როგორ ავლაგებთ გლეხე-
ბით. სოფლ მეორე თავადი დავით გურიელი წავიდა ქუ-
თაისში და გურბრატორს სთხოვა, ჯარები ჩაუყენს გლე-
ხებში და თანაც ბევრი გლეხები დაახმინა. სამაციერით
გლეხებმა ადრე გადაუსადეს ამ „ნქაღ“ თავადის. დაბრუნე-
ბისას, სწორეთ თავის ხასლის ახლად, მოვლეს. მკვლელებ
ვერ ნახეს. იმ დღიდან გლეხებმა დაიწყეს ტერორი: „ჯამუ-
შების დასამინებლათ“—როგორც თვითონ ამბობდნენ. დას-
ჭრეს რამდენიმე პირი, არავინ მოუკლავთ, გარდა აზნაური
ქარგივაძისა, რომელსაც სხვისთვის გამწადებული ტყ-
ვია შეცდომით მოსვდა. ტერორი „გლეხების პოლიტი-
კა“ იყო, წინააღმდეგ სოფ. დემოკრატიული კომიტეტისა.
კომიტეტმა მანინ იმდენი მღანურსა, რომ სოფლის ტერო-
რისებმა ტერორს უკლავს და ბოლღს სულ დასტრავს.

(დასასრული იქნება).

განიცინეთ და გაიხსაკითო...

„რუსეთის მთავრობასთან ერთად სდმსების წი-
ნაადმდეგა... აი პოლიტიკური ოდრმულა ქართველ
საზღვადლების ერთის ნაწილისა. „რუსეთის მთავრო-
ბასთან ერთად სდმსების წინააღმდეგა... აი ის ქუე-
ბურელები ჯამუმ-პრეკლამირებმა, ვახილ ველიჩკომ,
იმ ველიჩკომ, რომელსაც საში წლის განმავლობაში
ცხვრის ტყავი ჰქონდა გადაცემული, რომელიც გვე-
ლაქუტებოდა, გვეალერსებოდა, ალერსით თავს-ბრე-
დაკვასნა და ბოლღს, ადასრულა რა თავისი მისია,
ე. ი. წავგანხუბა რა სდმსებთან, გაივღ რა ჩვენი გუ-
ლის საიდუმლდება და მისწრაფება, უცნრად მკაგ-
რად შეხეცვალა კილდ: რუსეთის მთავრობას რჩევა

*) „საღვრობი“ ეწოდება იმ გადასახადებს, რომელსაც
ვლესი ტენტი გარდა იხდის, ახეთა 1 მ. ქმვით, ძღვნი
და ფემქემები ბარტონს და მოურავთა.

დაწყვო, გადაახანლე ქართველები მანჯურიაში, შინ
ღვთობის და ვარყვიანობის მეტს არას აკეთებენ,
რუსეთის განაპირა საზღვრებზე ვი შეიძლება გამდ-
დგნენ, რადგან დღესდღეა მაძიანი იყვნენ. «რუსის
მთავრობასთან ერთად სომხების წინააღმდეგ» ...
ჯიუტობენ მაინც ველიცხვს მიმდევარნი, მეგობარნი
და მეგობრნი, ვინაიდან, გაიძვერა, ხალხებში ნა-
თრეკმა და მუქთა ხადიშების მდყვარე ადამიანმა
«ბელიტიკური სვლა» შეჰქმნა ჩვენში და ქართველ
საზღვაოდების ერთ ნაწილს ერღვნების დაგვისათვის
ვითომ და იარადი მისცა ხელში.

ველიცხვს ისეთი გავლენა ჰქონდა ზოგიერთზე,
ისე უხეტურად დაუგლა ჩვენს საზღვაოდობას მანვე,
ისე ხერხიანად გამოაგადა ფეხებიდან ხალიჩა, რომ
დღესაც, როდესაც თითქმის ეჭვი აღარ დარჩა, რომ
იმ ვაცს ჩვენი ეიკეთე ვი არ სწადია, არამედ და-
ღუბვა, დღესაც, როდესაც აღარ ძალავს თავის ნამ-
ღვილ განსწრაზვას და მანჯურიაში გადაახანლება ქარ-
თველებისათვის წყალბოად აქვს მიჩნეული, დღესაც
მისი მეგობრები ჰმდევან და თავიანთ მახზავლე-
ბის ყალბ სიმბმნეს იმედრებენ.

ველიცხვს გვარწმუნებდა, მთავრობას ქართველები-
სათვის სიკეთე უნდა. და აი როდესაც ჩვენ ვუჩვენეთ
და დავუმტკიცეთ ამ ორგანოს საშუალებით, რომ
მთავრობა ჩვენ გათანხობენა-განადგურებას ჰქონდადობს,
როდესაც წამღვეყნეთ უთყუარი ფაქტები ვერაგ და
ძალძმრეგ ბელიტიკის დასახასიათებლად, ქართვე-
ლების «მეგობრმა, საყვარელმა ვახლმა», მიაგდ
კუთხეში ცხვრის ტყავი, რომლითაც დროგამდევებით
მაინც ტანს იმბზავდა, გამოაჩინა და დააკრაჰუნა
მგლის გობლები, გაიმდყარა ცეცხლი სიმბრალით გამბე-
გებულ თვალუბივამ და, დობრბოე მდრეკულმა, სხვა
რომ ვერა მდახერხნა რა, გვიძახუნა: *) «ტუილისში
ყველამ ივის, რომ «საქართველო» სომხის ბელიტი-
კების ფულით გამოდის, ვინაიდან ბატარა, უმნი-
ძვნელ და უგავლენიან ქართველთა თანტანირთა
ჯგუფს ფული არ აქვს და არც უნდა ჰქონდეს. აღნი-
შნული გასეთი თუ ვისმეს ახამბუნებს, ისევ იმათ,
ვინც სომხს ვაპიტალისტებს ფენთ გეგებინ. ხალხის
გულამდე გასეთის გავლენა არ აღწევს. აქ გასეთი
უძღურია, როგორც უძღური და უნაყოდთა ქართ-
ველ გლესთა აჯანყების სურვილი».

ამრივად, ხალხს ართმევენ ენას, ისტორიას, ეკ-
ლეზიას, მიწას, უბატეურების, ატიტკლებს, სემეებს,
შობავვენ, ხალხს წნერათვით შეურაცხედვენ, გღ-
ნებრივად ათანხობებენ, ფიშიკურად აუძღურებენ;
და როდესაც, მდომინებამდ გამბსული, სახლწარ-
კვითილებამდე მიყვანილი, დაბეჩავებულნი და შელა-
სული ხალხი თავის ღირსების, სიღცხლის და ერთ-
ვების დასაცავად გამდის და სიმართლეს აღიარებს,
თავის წუწილს, სევდას და ნუგუმს ქვეყანას აუწყებს,
როდესაც იგი ამღებს თავის ღარბი ჯობილად უკანა-
სხელ გრდმს თავისუფალ ორგანლს დასაარსებლად,
დღობნი ვი თავისი ნატურა გამოაქვეყნლს და ქვეყ-
ნის ნუგეშიც იგრძნლს და დაინახლს მასში, გამდის
ლანდარა, გარყვინილი ადამიანი და ჰყვინობს:
მდიდარმა მესობელმა შევიხციდათ. ქართველებს თა-
ვისუფალი სიტყვა არ უნდათ და არც ესაჭიროებათ.
ყოველივე ეს სდმხის ინტრიგაა, სდმეხმა იყიდა
თქვენი სინიდისი და რუსეთის წინააღმდეგ აგალაპა-
რაკათ. მაგანე მეტი შეურაცხედა და იქნება?! თავ-

ში ვეტით ვირახუნენ, ყვირილი დაიწყო; დაგნამენ,
ტვივილს არა გრძნობ და ვერც იგრძნობ, სხვამ
ქრთამი მოგვცა, იმიტომ იღებ ხმაც! და რათა შენი
ხმაც დასშულ იქმნას, რათა კავკასია სამუდამოდ
დამუნჯდეს საჭირთა კავკასიელთ ენერგის პატრნი
მმართველი დაუყენეთ: «საჭირთა ადამიანი მურ-
ვიყვის ხსიათისა», ამღლღეებს თავის წუწილს ბ-ნი
ველიცხვ.

აი რა აზრისაა ჩვენზე «ჩვენი მეგობარი», აი რი-
თი გადაგვისადა პირ-მარილი, აი როგორ გამოიყენა
ჩვენი გულანდილობა, საიდუმლოების გამომყდავზე-
ბა. გაიხარეთ მეგობრებო და მიმდევარნო! თქვენი
მახზავლეული თავისუფლების ღირსად არა გთვლით,
თქვენი ხელმძღვანელი იმ აზრისაა, რომ ვერც ტვი-
ვილს, ვერც სირცხვილს, ვერც შეურაცხედვას თქვე-
ნი ტანი და თქვენი გული ვერ იგრძნობს, რადგან
ტანი დაჩლუნგული ვაქვთ და გული გავერანებული!
გაიფინეთ და გაიხარეთ «ბმძნული» ბელიტიკის თა-
ყვანისმცემელნი, ვინაიდან თქვენი მთარველი «მუ-
რავივე-მადრჩობლის» მოხვლას ვიქადეთ. გაიხარეთ!
მსღლდ იცდეთ, თქვენი მღვთსღვთ ხალხი პა-
სუხუნა, თქვენ იქმნებით მისი უბედურების მიხენი!

ქართულ ცხოვრების მახინჯი

არც დროის მსვლელობას, არც გარემოებათა ცვლილებას
არავითარი გავლენა არა ჰქონია ტუილისის თ.-აზნაურებ-
ზე. არც «იუბილეის» გამართვის სირცხვილმა, არც იმის
შემდეგ მდმხდაძმა სამარცხვინოდ ამბებმა არ გამღვეგვალეს
თ.-აზნაურებს აზრი და მღქმეგება. იგი იყო, არის, და ამ-
ჯარა, ყოველთვის იქნება მთავრობის მდნად, მდნად, რო-
შეიღვ თავის ბატონს მუდამ ქამს ფეხებს უღლაკვს. რა სა-
სული მღვუნახლთ, რა დავარქვათ თ.-აზნაურების უკანას-
კნელ საქციელს? 500 მანეთი შეუწირავს იმ მგლის სასარ-
გებლოდ, რომელსაც ყირიმის ომის სახსოვრად სიმფრ-
ბლოში სდგამენ. ამ ვვარის ქველბობით მას, რასაკვირველია,
რუსეთისადმი ერთგულება უნდა დაეპტვიცებინა, თითქმის
ამის დამტკიცებდა ვიღვე საჭირდ ყდელიყო. სდლდ ამავ
ფაქტმა ამჯარად დაგვანახვა, რომ ტუილისის თ.-აზნაურ-
ებმა გამომიჩინა საოცარი შეუწინებლად და სულ-მდაბლობა.
როგორ? იმ დროს, როდესაც მთავრობა უდიდობად, უხირ-
ცხვილდ განავრძობს თავის გამათახიბრებელ ბელიტიკას,
იმ დღეებში, როდესაც გამღცხადდა, რომ ქართულ სელები-
ში ქართველ მახზავლებებს აღვილი აღარ ექმნებათ, რო-
დესაც საქართველო მალად მოჰგლიჯვს მისი საუკეთესო
მხარე—სამეგრელო, რომლის სელებიდან განდევნეს ქარ-
თელი ენა; იმ დროს, როდესაც ხალხის ხისხლი იღვრება
და ცხხებში ტეგა აღარ არის, როდესაც მთავრობა თემურ-
ლენგსავით მმინვარებს, ამ დროს გამდის ჩვენი თავად-
აზნაურობა და მეგლების დასადგმავად მთავრობას ფულებს
უფუნის. მერე რა მგლების ასაგებად, აღარ ივითხვთ?—
ყირიმის ომის სახსოვრად. თ.-აზნაურებს არ ესმის, რომ
რუს-ღმალს ყოველ შეტაგებას და ომს, პეტრე დიდიდამ
მოყოლილთა, ერთად-ერთი ხარჩული და საფუძველი ჰქონ-
და: რუსეთს სტამბლის დაპყრობა და ოსმალეთში გაბატო-
ნება ჰხურს. ყირიმის ომი, როდესაც რუსეთი დამარცხდა,
რადგან ოსმალებს მიემეველენ ვერდობის სასეღმწიფლები,
ერთი ენობლია მსღლდ რუსეთის აღმბზავლეთ ბლი-
ტიკობა, რომლის მსხვერპლად თავის დროსე საქართველოც
განდა. თ.-აზნაურებს ეს არ ესმის და ესმარება რუსეთს
მეგლების დადგმაში იმ უსარმასარ საფლაკზე, სადაც, სხვა-
თა შორის, საქართველოს თავისუფლებაც არის დამარხული!

დათლი.—18 აგვისტოს მიზერებს იღებ კავბამე და
ივანე ვერვასნი. ბღვილ-გყრინლი ბაზარზე ჩაბარებს. ხალ-
ხი მღიერ შეწუნებული იყო. ამავდ დროს სხვანინგ შეიპყრეს.

*) იხ. „Русскій Вѣстникъ”, августъ 1903 г.

გუ რ ი ი დ ა ნ გვწერენ: სოფ. ციხეში ერთი სამარცხვინოდ ამბავი მოხდა: მასრის უფროსმა ჯადარბიქმ და ბლადონიმა ნიკორამვილიმა ამ სოფლის ხალხი ძალათ დააფიცეს „ლმის კარგის“ სატყე და ასე დაასახელებიეს სამი ვითომდა აგოტარტორ: კალანდაძე, ქვენიტი და შვერელიძე. სამივე, რასაკვირველია, მამინვე დაიჭირეს. ასეთი სამარცხვინოდ საქმე გუთულ გლეხთ კაი ხანია არ ჩაუდენიათ. ნუ თუ იმათ არ იციან, რემ პოლიციის ბრძანებით მიღებული ფიცი—ფიცი არ არის. ეს ძალადობაა, იცინია. სირცხვილი ციხელთ, რემ ამ ჯამუშების ბადეში გაეხვიენ და მათთვის თავიღებულნი ჯალათთ სელში მისცეს.

—(—)

ბ ა თ ლ მ ი .—17 ივლისს დილის 7 1/2 საათზე ყველა ქარხნების მუშებმა ერთბაშით აიღეს ხელი საქმეზე და წამოვიდნენ ბაზრისკენ. მოვიდნენ თათრის ბაზარში, ექვს ათას კანზე მეტი. გამდირანეს სტოლები, შედგნენ უედ მუშები და წაიკითხეს პრეკლამაციები. ამასობაში მოვიდა ჯარი, ყაზახები და ხალხიც გაითანტა. უგემ შეჩერდა მთელ ბათობში ყოველგვარი ცხოვრების ნიშანი. დაიკეტა ყველა დუქანები. ერთი არ დარჩენილა, გარდა აფთაქისა და ფურნისა. დაიკეტა კანტორები, სახელდნენები. („ჩერნომორსკი ვესტნიკი“ რამდენიმე დღე არ გამოდიოდა). შეჩერდა ეტლების და დრეკების მძღობა. მუშაობაზე ხელი აიღეს ვოვსლის მუშებმა, მებარგულეებმა, შეისრეებმა. მასინჯაურბამდე ვანდუქტორებმა. მხოლოდ სამგზავოდ მატარებელი მოძრაობდა. მე თვითონ დავინახე, როგორც სადგურს უფრებს აბრუნებდა ისარს, ასრულებდა მებისის თანამდებობას.

კალატოშებმა გი შესწავიტიეს მუშაობა. მეორე დღეს, საათის ოთხზე ხალხი შეიკრიბა ვლექტორლის სადგურთან. დრემაგ აფრიალეს. დაერინენ ყაზახები და პოლიცია, ხალხი მიითანტა—მოითანტა. ყაზახებმა სასიკვდილად დასტრეს მუშა მაქსიმე ფინცსალაშვილი (იმ საღამოზე ვანდაიცვალა) სარაზი და ერთზე სახლის სართულზე მდებში თათბრი, თათრისავე ქვეშევრდები. ყაზახები და ჩაორები ერთგულად აწნავდნენ მათრახებს ხალხს, სავა კი წასწავდებოდნენ. მესამე დღეს გააღებინეს მალასიები. რამდენიმე დღის შემდეგ მუშებმაგ დაიწყეს მუშაობა.

—(—)

ქ თ ა ი ს ი .—ნაქართა შორის დიდი ავლეკებაა. მალასიების და სამრეწველ დარჩებულებათა პარტონებს სთხდვენ, სამუშაოდ დრე შევიძინებოთ. სოვიერთი პარტონი დარწმუნდნენ რა, რემ ნაქრები ალარ სუბრობენ, და ერთმანეთს მხარს აძლევენ, დათანხმდნენ ნაქრების თხვნაზე. მაგრამ აქ ადმინისტრაცია ჩაერია და წერილობითი პირობა ჩამართვა პარტონებს იმის შესახებ, რემ ნაქრების მოთხვნა არამც და არამც არ შეიწყნარდნ.

სოფლისთა ეკლესიის მოწინაის ჩამორთობა. *)

«ამ ახლდ ხანებში მინისტრთა საბჭომ განიხილა სომეხ ეკლესიის ქონების ვითხვა. თავ. გოლიცინი, ვაკეასიის მთავარმართებელი, ცნობილი მტერი სომხებისა, იმ ასრისა იყო, რემ სომხის ეკლესიას მთავრობამ ერთიანად უნდა ჩამოართვას ქონება. თუ ჩემი წინადადება არ გავა, სამსახურს თავს ვანებებ, უთქვამს გოლიცინს. გოლიცინის მძღმრენი მინისტრთა საბჭომი იყვნენ მხოლოდ სინოდის ობერ-პროკურორი, პობედონოვსკვი და შინაგან საქმეთა მინისტრი, პლევე. დანარჩენი წევრები წინააღმდეგნი იყვნენ ახალი პრეკტისა. ვიტე ცხარე წინააღმდეგობას უცხადებდა. ხელმწიფე მიემხრო ემიგრანტების გადაწყვეტილებას. ბოლოს საქმე ამნაირად დააყენეს. ეკლესიის ქონება იურიდიულად (სანამ ახალი უკა-

*) L'Européen n° 99.

სი» გამოვა, რასაკვირველია) სომხის ეკლესიის კუთვნილებად რჩება, მხოლოდ ამ ქონების მართვა გამგებლობა კი ადმინისტრაციის ხელში უნდა გადავიდეს.

«ვაკეასიის სომეხთა შორის დიდი უკმაყოფილებაა. ყველანი ძლიერ ავლეკებულნი არიან. ყველა იმ ასრისაა, რემ ამ ახლდ კანტონს არ უნდა დავემორჩილეთ. ექშიამინში აუარებელი წერილი მოდის. სომეხ კათოლიკებს სთხვენ არ დათანხმდოდ. სტამბოლის სომეხთა პარტიარქი, ირმანიანი, სიხის (ცილიკიაშია) კათოლიკოსმა, ქაბაიანმა, მისწერეს წერილები ყველა სომეხთა კათოლიკოსს, სრმიანიანს, ამ წერილებში პრეტესტს აცხადებენ უკანონო განკარგულების წინააღმდეგ, რემელიც შეურაცხყოფს მთელ სომეხ ხალხს უფლებას. ეკედრებიან ავრეთვე სრმიანიანს, ნუ დაემორჩილები, ვინაიდგან ქონება, რემელიც რუსეთის სომხთშია შევრდვილი მარტო რუსეთის სომეხებს არ ეკუთვნის, არამედ მთელ სომეხ ეკლესიას, ანუ ყველა სომეხებს, ოხმალეთში, სპარსეთში და სხვაგან მცხოვრებთ. ეკლესიის ქონება, რემელიც საუკუნეების განმავლობაში შევრდვიდა ექშიამინში 113.000.000 მანეთს შეადგენს...

«სპარსელების და ოხმალეების დესპოტიზმ გი, რემელიც რუსების მოხვლამდე მფლობელობდნენ სომხთში, ხელს არ ახლებდნენ ქონებას, რემელიც სომხის ეკლესიის საკუთრებად მიანდათ.

«კათოლიკოსი განჯამი იყო, როდესაც ექშიამინში სამწუხაროდ ამბავი მოვიდა. განჯელებმა გაიგეს რა ეს ამბავი, გამართეს ყრილობები პრეტესტის გამოცხადებლად. ამდარჩიეს წარმომადგენლები და გააგზავნეს კათოლიკოსთან, რემელსაც სთხვენ მთავრობის განკარგულებას ნუ დაემორჩილები. ამავ დრეს კათოლიკოსთან მივიდნენ ახლდგანდა ყმაწვილების და ქალების წარმომადგენლები და ამკვარივე თხვნა მიართვეს.

«როცა კათოლიკოსი განჯიამ მიდიოდა, აუარებელი ხალხი გამოვიდა გზაზე. ასე რემ გავლა შეუძლებელი იყო. კანდარმთა ერთი აფიგერი ასკუბდა კათოლიკოსის ეტლში და გვერდით მდუჯდა, ხალხს დავამინებ და დაიშლებად. მაგრამ ხალხი ძლიერ განრანდა ამ საქციელით, «ჩამლეთრიე, საცდდავო, უყვირდდნენ, იქ არ არის შენი ადვილი!»

«ერევანში რამდენიმე ათას სომეხმა თავი მიყარეს, ჩახვეს ებისკოპოსს სუკიას პარტიანცი ეტლში და ყვირილით და მუქარით გუბერნატორის სახლის წინ გაატარეს და შემდეგ ექშიამინში მიიყვანეს. პოლიციას მანიფესტანტების გაფანტვა სურდა. ებისკოპოსმა უთხრა: «ჩემი სამწყსო პარტიკა მცემს, რა უფლება გაქვთ, რემ უშლით». მაგრამ ექშიამინში მისვლამდე, ერევნის კამენდარტმა ხალხი ვაკეზე გამდირყუა და აქეთ იქით მთონე შედგარ ჯარისკაცებს უბრძანა, თფები დაუშინეთ. საბედნიეროდ, კათოლიკოსმა, გაიგო რა ეს ამბავი, საჩქაროდ ვართაპეტ კარაპეტი მიუგზავნა კომენდარტს და ხალხს უბედურება თავიადამ ააცილა.

«თ. გოლიცინს, რემელიც უმთავრესი მიწეწია ყველა ამ ამებრისა, ძლიერ ემინიან, არ მძემკლანდ. როგორც ამბობენ, ტანისამდს ქვეშ ამჯარი ავია. ტყეზე გავლის დრეს ორჯელ ესრდლეს, მაგამ ტყვია ააციდინეს...

«არჩხნორტები» (უმფრდლი სამღვდელეობა), რემელთაც ექშიამინში მიიყარეს თავი, ექშიამინის ბერებთან ერთად, შემდეგის შინაარსის ქალაქს უგ-

წავიან რუსის მთავრობას: «თექვსმეტი საუკუნის განმავლობაში სომხის ხალხმა თავის მიერ ამღვრეულ სამღვდელეობას ჩააბარა საეკლესიო ქონების მართვა-გამგეობა. ეს ქონება ჩვენი, სამღვდელეობისა, არ არის, არამედ ხალხისაა. ამიტომ ჩვენ არ ძალგვიძის სხვას დავუთმოდ, რაც ჩვენ თითონ არ გვუკუთვნის. ასე რომ თუ მმართველობამ ძალად ჩამოკართვა, ჩვენ ყველანი სამსახურს თავს დავანებებთ». «არაჩინოებებს» მთელს სომხის სამწყობში, ყველა სამრევლოებში, ტაძრებში და მონასტრებში გაუგზავნიათ ბრძანება, არამც და არამც არა შესვალათ-რა, ხანამ ექმიანობიდან ნებართვა არ მოვივათ.

«კათოლიკობა უკვე მისწერა მინისტრთა ხაზობს. რადგან რამდენიმე დღის განმავლობაში არავითარი პასუხი არ მოხდიდა, დეპუტა გაუგზავნა ხელმწიფის და სთხოვა, ნება მომეცი მოვიდე შენთან და დაწვრილებით საქმის გარემოება ავიხსნად... პლევკე უპასუხა, ხელმწიფე ვთხოვთ დაემტკიცებინათ ახალ განკარგულებას, წინააღმდეგ შემთხვევაში შეიძლება ძლიერ ცუდი შედეგი მოჰყვებოდ. კათოლიკობა თავის მხრივ უპასუხა, რომ იგი და მთელი სომხის სამღვდელეობა მზად არიან სამსახურს თავი დაანებონ და არ შეიწყნარდნ ახალი «კანონი». ამბობენ, მინისტრთა კომიტეტში ცხარი კამათი აღიძრა. ვინც წინააღმდეგი იყო ამ ახალი უსამართლო და უკანონო განკარგულებისა ისე გაცხადდნენ, რომ კინადამ სამსახურს თავი არ დაანებებოდ.

«იმ შემთხვევაში, თუ მთავრობა მოიხურვებს, რაც განდევს განდევს, სიბრუნეში მოიყვანოს თავისი განკარგულება. სომხებს შემდეგი გარდაწყვეტილება აქვთ სახეში: 1. კათოლიკობა ექმიანობიდან სიხში (კილიკია, ოსმალეთს აწია) იქმნება გადატანილი. სიხის კათოლიკობის შეიქმნება სომხის ეკლესიის უფროსად (ეკ ხალხის ნება-სურვილზეა დამოკიდებული); 2. არც ერთი სომეხი, რუსეთში მცხოვრები, გომესხაგ ადარ გაიდებს რუსეთში არსებულ სომხის ეკლესიათა და დაწესებულებათა სახარგებლოდ. ყოველი შეწირულება სპარსეთში, ევროპა-ამერიკაში, ოსმალეთის სომხობაში იქმნება მიმართული (სადაც, მიუხედავად შემსუთველ პოლიტიკურ რეჟიმისა, ხელს არ ახლებენ საეკლესიო ქონებას და სკოლებს). 3. რუსეთის სომხები, რომელნიც დღემდე ეროვნულ განვითარებას ანდომებდნენ თავიანთ ძალდღენს, ამას იქით, რასაკვირველია, მიემართებიან რუს-რევოლუციონერებს, რათა დავსმარდნ მათ ბარბარულ წყობილების წინააღმდეგ ბრძოლაში, იმ წყობილებისა, რომელიც ხეაგრავს ერებს და აღმოხავლით ქრისტიანთა ვითომდა მფარველობისათვის» სტარცკავს უძველეს ეკლესიას, რომელმაც ქრისტიანობას დიდი სამსახური გაუწიაო».

გაზეთ «Temps»-ის მოწმობით (15 და 17 ენკენის-თქვე), 31 აგვისტოს განჯის მახლობლად, სომხის ეკლესიასთან, ათას სომეხს მოუყრია თავი პრეტესტის გამოხატვადებლად. ჯარსა და ხალხ შორის შეტაკება მოხდა. 7 მანიფესტანტი მოკლულ იქმნა და მრავალი დაიჭრა. —12 ენკენისთვის ვანქის ტაძარში, ტფილისში, გადაიხადეს პანაშვიდი მოკლულთა სულის მოხანსენებლად. აუარებელი ხალხი დაესწრო (2000 კაცამდე). მღვდელმა ფერარტიანმა დასწყევლა «უკანის» გამომგვმნი და დაუთრია ხალხს სარევილივიო პრეტესტანტი. ხალხი ძრთელ ადგა. რევოლუციონერების სრულა დაიწყეს. პოლიციამ სრულითვე უპასუხა. ერთი მუშა მოჭკლეს, რამდენიმე

დასჭრეს. ოთხი აგიტატორი და მღვდელი შეიპყრეს...

წავიკითხეთ რა ყოველივე ეს, უნეალოდ მოგვაგონდა ქართულ ეკლესიის სვე-მედიც. ხომ ყველამ ვიცით, რომ საქართველოს რუსეთთან შეერთებასთან ერთად ძალმძმრეობით და უკანონო იყო გაუქმებული ქართულ ეკლესიის ავტონომია და მასთან ერთად წართმეული ეკლესიის აუარებელი ქონება და საშიდადრე. ვიცით ყოველივე ეს. სოლო იხივ ვიცით, რომ ძალმძმრეობა და ავანაკობა მთავრობამ ისე ჩაიდინა, რომ ხმა არავის ამღვლია, კრინტი არავის დაუძრავს. ვიცით, რომ ჩვენი მამულიმვილობა ყოველთვის იქარწყლებოდა გოდებასა და ჩივილობა და ჩვენი «მფარველი» რუსეთი კი ამასობაში თავის არქიმანდრიტების და გუბერნატორების დახმარებით ქართულ ეკლესიის სიმდიდრეს ჩრდილოეთისაკენ წიდადავ. დიად, ყოველივე ეს «არ ახალია ძველია». და ძველია ჩვენი ლაჩრობა და სიმხდალვე, ძველია და საარაკო ლაქუცი და წნეობრივი სიდატაკე. სომხის ამბებმა კულში სირცხვილი ადგვიძრეს, სირცხვილი, რომ ქართულმა ეკლესიამ ხმის ამღვლებლივ ჩააყლაპვინა თავისი თავი გაუმაძღარ და ვერავ «მფარველს»!

მ შ რ მ ვ ი ს ვ ა მ ს ს ა .

«Times»-ის კორესპონდენტი უამბობს მკითხველებს კავკასიის ამბებს: სომხების დევნას, საეკლესიო ქონების წართმევას და ამასთან იხსენიებს ქართველებსაც (15 აგვ. 1903).

«საისტერებს», ამბობს კორესპონდენტი, რომ ქართველებში დაიბადა სურვილი ეროვნულ პიროვნების დაგვისა, რისთვისაც მათ დაარსეს პარიზში განსაკუთრებული ორგანო «La Georgie». ძველი საქართველოს სამეფო 1801 წელს შეუერთა რუსეთს ალექსანდრე I-მა, რომელმაც სიტყვა მისცა ქართველებს, თქვენს ენას და მილიცია შევიანსავ. მაგრამ ყოველივე ეს უქმი დაიბრუნა იყო, მას აქვთ რუსეთი საქართველოს გარუსებას და სცდილობს. საქართველოს არ შეჩა არც ერთი ეროვნული დაწესებულება, ყოველივე წაართვა რუსეთმა და შიდა რუსეთის გუბერნიებში არსებული დაწესებულებანიც კი არ აღირსა. ქართული ენა სკოლებში აღკრძალულია და პბმეადრცხვეკმა, რუსეთის გავლენის გასაძლიერებლად, სამრევლო სკოლების ხელმძღვანელობაც კი წაართვა ადგილობრივ სამღვდელეობას. ქართული მილიცია კარგა ხანია გაუქმებულია; ქართველ ჯარის-კაცებს ჩრდილოეთის პრევიციციებში გზავნიან, სადაც უმეტესი ნაწილი ცივს ჰავას ვერ იტანს და იხრცება. — დღემდე ქართველები როგორც პასხიურ წინააღმდეგობას უწევდნენ მმართველობას, ესლა კი, ალბად რუსეთის საერთო მძმრეობის გავლენის ძალით, მათ პრეტესტს ენერგია დაეცოდ. ქართულ მძმრეობის მეთაურნი ითხოვენ: საქართველოს ეროვნულ ავტონომიის აღდგენას და ქართულ ენის ხმარების სრულ თავისუფლებას. მათ იციან, რომ თავიანთ მისწრაფებას აწინდელ პოლიტიკურ რეჟიმში ვერ განახორციელებენ, ამიტომ მხარს ამღვენ რუს-ლიბერალებს და სცდილობს იმ იმედით, რომ საერთო მძმრეობა შექმნის რუსეთის კონფედერაციას, რომლის ფარგალშიაც საქართველო ავტონომიურ სახელმწიფოს ადგილს დაიჭერსო».

თავისუფალი ჟურნალი.

ამ წერილის დედა-აზრს შედაქვია არ ვითანსებმა. შემდეგ ნიქორში ვაგარჩევთ როგორც ამ წერილს, ისე ბ. ძველ მღვდელის დიდგვარობას (იხ. „საქ.“ № 5)

ბ.ბ. შედაქორნი!

მღვდელმთავრით და ვისუფლებით, რომ თქვენმა თავისუფალმა ჟურნალმა შეატყობინებ ვერცხვას, როგორც ახლანდელი, ყოველს უფლებას ახდელი მღვდელმთავრისა საქართველოში, აგრეთვე ის შემადრწუნებელი უსამართლობა, რომელიც რუსეთის ჩაგვით ჩვენი სამშობლო.

მცხარეობა და პარტიზანული თქვენი შრომა, თუ გინდ იმ მხრივ მსილდოდ, რომ განათლებულმა ვერცხვამ გაიგოს, რამდენად გულწრფელია რუსეთი, როდესაც იგი სხვა და სხვა დაჩაგრულ ერთ თავისუფლების აღდგენას ესარჩლება, ის რუსეთი, რომელიც მის ყრულ, გუგუნიან დაწარჩენ კაცდებობისათვის სთელავს და ახრჩობს მცირედდენ ერთგულ მისწრაფებს ქართველის ერისას! მაგრამ ამ უამად არ შეკუდრები რუსეთის დაწამაულობისა და გოდვითა აღწესსვას საქართველოში, ამისთვის იღებსმე მღვირილი საგანგებოდ, და იმედი მაქვს, „ღმალთა მსხველმძღობისა...“ როგორც ამბობენ რუსის ლიბერალები, მკრთალ სურათად მღვივანება მკითხველს.

ჭეშმარიტად განსაცვიფრებელი და უტიფრების ყოველს ხალხვარს გადახულია რუსეთის ურცხვობა, როდესაც იგი ყოველ ინგლისს, გერმანიას და ახვ გახინჯუთ ჩრდილოეთ ამერიკის შტატებისაგ ვი უკოჩინებს და ამხილებს სამართლიანობისა და თავისუფლების გრძობის გადაღასვას!.. მაგრამ შეკუდრეთ უსამართლოებს ჩვენთვის საგანს.

თქვენ ბრძანებით, რომ სეპარატისტები არა ვართ, და „საქართველოს სრული მემკვიდრეა რუსეთისაგან, პოლიტიკური განკერძოება არც შესაძლებელია და არც სახებრევილი“ და ასახელებით ამ აზრს იმით, რომ რუსეთი თავის თავად არახდებს ხელს არ აიღებს საქართველოს, რადგან-ნაც მისთვის ეს ქვეყანა ფრთად საჭიროდ არის: „აწიის დასაყრდენად კავკასია ყოველთვის საღმრთოდო მასისად იქმნება და ამ მასისი ნეიტრალ ქვეყანად გამოცხადდება ანიაზე ხელის აღება ვერდება“.

დიად, მართალია აწიის, რომ რუსეთი თავისთავად უარს არ იტყვის კავკასიის ბატონობაზე ხელი აიღოს, რადგანაც ასეთი უარი ფრთად დაამრავლებს მის „ისტორიულ მიხიას“, რომელიც მღვდელმთავრებს იმამი, რომ გაიწივდეს აღმოსავლეთით და დასავლეთით აწიისა და მცირე აწიისაგან, დამიძღვს ყველა ამ ქვეყნების მკვიდრნი, გააღარკავს აუტანელის ბეგართი და შემდეგ გაარუსდს.

სწორედ ამ მცხარეობის გამო, რომ რუსეთი დაგვიტოს თავის ერთგულ ფარვალში, რომ მან არ შთანთქას როგორც აღმოსავლეთი, აგრეთვე დასავლეთი და სპარსეთი, რომელსაც დღევანდელ ხანსევედოდ თავის პრევიციად სთვლის, საჭიროდ ინგლისმა, გერმანიამ, ავსტრიამ, სვავის ქვეყნებმა და ღმალეთმა უთხრან რუსეთს „სდევნი!“ *)

*) რა ზომამდე საფრთხილია რუსეთის პრევიციული ზრდა არა თუ ვერცხვისათვის, არამედ მთელს აწიის აღმოსავლეთისათვის, ამას ვკომპტიცებს ჩვენ ამ უკანასკნელ ათი წლის განსაზღვრული ქებადმა გიმბირის რეიხის ესაზე, რომლის დაგების სარჯმა—ერთმა მილიარდმა მანეთმა—რუსეთის საწინა ღამის გააკრძღვს, და იმისი ასედაც სამეხამედოდ ფარდაკარული მანეთი მთლად გააბათილდს.

მაგრამ რუსეთის საფრთხილი პოლიტიკის გასწორება და ბიუჯეტის მუშავება ხელ ადვილია: თუ ვი ასლა ამ სახელმწიფოს არ რცხვინია და წინანდელ სურთ მანეთიან ტქრის ასადევს მვიდ მანეთ ნახევრად, რა დაუძლის ამ რეადვე სურთ მანეთის ოქროს, სავვლად მვიდ მანეთ ნახევრად 10, 15 და 20 მანეთი წააწროს, და ამის შესაფერი ირცხვი დეპლზიტი დაბეჭდვინდს საჭრდითოდ კანცელარიას.

მერე ვის არეულებს რუსის მთავრობა ნეტავი?—რასავიფრვია, არა სხვა სახელმწიფოს ვრთა, რომელიც ოქროს წრით იღებენ და არა იმ ციფრებით, რომელსაც რუსის მთავრობა წააწრინებს ამ ციფრზე!

შემდგენელი იმინ რომ ვერძე ვაგმა ჩაიძინდს, ე. ი. რომ თავის ვახსებით ბარათში მესამედი აღებულის ფულსა დაავლეს მსხსნებელს, რომ ნახვრტად გამღანდებებს იგივე რუსის მთავრობა. და სახელმწიფოს ვი, თურმე, ნება ქონია იხსნოს მილიარდები და შემდეგ უთხრან მთვალეს უტიფრად: მე ჩემს ხესწმი ორნი მესამედის მეტს არ ვისდილი!... ეს მექარა შეესება მსილდოდ რუსეთის ქვემეგრდომ-

მე არ მეხმის, რატომ წარმოვიდგენიათ, რომ რუსეთი არ გაემბება ვერცხვის ომში და არ დარჩება დამარცხებულს, როგორც ყირიმის ომის დროს?—მამ თუ ეს დილდეს შესაძლია, რა დაუძლის ვერცხვას, რომელსაც რუსეთის ვლდური ძალა ნიადავ თვალწინ აქვს და მაჯლაჯუნასავთი მოხუცებობას არ აძლევს, ჩამდართვას მას კავკასია და სხვლიად დაძლუვიდებელ სახელმწიფოდ გასადიხს?! ამ აწრის საჭიროება ინგლისში ესმდით ყირიმის ომის დროსაც და ასლა ხომ ყველასთვის თვალსაჩინოა, რომ თავისუფალ საქართველო დიდი გარანტია იქნება იმისი, რომ რუსეთი თავის აგრესივ მსვლელობას აწიისა და მცირე აწიისაგ თავი დაახებოს სამუდამოდ.

პოლიტიკურად გაუქმებელი საქართველო იქნება რუსი პრევიციის, რომელიც ვერცხვისათვის არაფრად არ განსვავდება რუსეთის დაწარჩენ პრევიციებისაგან, და ამ რა ახგარნიმა გარემო ქვეყნებმა მცირედიგანადე თავი შეტვივინ რუსის საქართველოსათვის. თუ ქართველობას იმედი აქვს, რომ ვერცხვა გამოქცემაგება საქართველოს განთავისუფლებას, იმითმ, რომ ვერცხვისათვის საჭიროა თავისუფალი საქართველო, რუსეთისაგან დამძლუვიდებელი, რადგანაც მამის რუსეთის გაკლუნა აღმოსავლეთ და მცირე აწიში სამართლიდ გაჭქრება. ამ მხრივ რუსეთის მესხსტრმა რომ ვერცხვის სახელმწიფოთათვის საინტერესოა, ამას იმედი თქვენც დამეთანსმებით.

მამინ სომ საქართველო ვერცხვის ერთათვის შეიქმნეს თავისუფალ გზად ყოველგვარის აღებ-მიცემობისა და საქმეების საწრმდებლად აწიის ქვეყნებში დაგს თავის თავად ბუნებისაგან შემკული და მდიდარი საქართველო მისცემს სამკლვობას ვერცხვის მწარმდებელი და მესამქმეთ, თითონაც გამდიყინდს აქაური ბუნების ხომიდორენი, და მკვიდრნიც ასარგებლდნ. მამინ არ მცხდება ისა, რომ საწინა რომელმაც 1.200.000 მანეთი დასარჯა ჭიათურის რეიხის განსაკეთებლად, ყოველ წელიწადს წმინდა შემოსავლ 5 მილიონი მანეთი აიღოს. მართალია, მხელი დასავლეთ ბელია ასეთი სარგებლის აღება გაბიტალზე, მაგრამ სამედილი ვი განლაგოს! ამას ჭქვიან რუსეთის საფრთხილ ბრძნელო პოლიტიკა და ახვა ყოველს სდევნადი.

ამაზე იქნება ბრძანეთ: ეს სომ მინაგანი საქმეა და ამგებს ჩვენ თითონ განსწორებთ, როდესაც ავტონომია გვესხება. მართალია, მაგრამ უნებდურდმა ის არის, როდესაც რუსეთთან გაჭქე საქმე, არაფრც არ იცით, რა არის მინაგანი და რა არის გარეგანი.

სეპარატისტი.

(დასასრული იქნება).

ვეტეკი სერგეის-ქო პოლიგანოვი.

რუს-რევოლიუციონერებმა დაჭკარვეს ერთი საუკეთესო ამხანაგთაგანი. აგვისტოში, ღლრინში (ხაფრ.) თავი მოიკლ 3. ხ. პოლიგანოვმა, რომელმაც ამ რამდენიმე თვის წინა გიმბირიადამ გამტქვეა მღანერისა. გიმბირში გაგსავნილი იქნა მღვივანელების ციხეში ოცი წლის ყოფნის შემდეგ. პოლიგანოვი ვერედ წიფებულ „ნაროდნია ვოლია“-ს ორგანიზაციის წევრი იყო. მასთან ერთად 50 კაცი დაამწყვდილდეს მღვივანელების ციხეში. ამათ რიცხვიდამ 30 კაცი მოკლდეს სოვი სოვიით. სოვიც სხვა სხეულებით. პოლიგანოვი სხვაზე უფრო მაგარი ბუნების პატრდნი იყო. მაგრამ ციხისა გამძლვის და გიმბირიადამ გამტქვევის შემდეგ ოღენმ უნტყუნა, თავის თავის რწმენა დაევირვა, ბრძოლისათვის გამძლადვერად მიიჩნია თავი. უსაქმოდ ყოფნა ვი მისთვის აუტანელი იყო. და მან სიკვდილი არჩია.

3. ხ. პოლიგანოვის დამარცხებ დიდ ძალი სალწი დავსწოდ. საფრანგეთის სოვილისტურ ორგანიზაციებმა თავიანთი წარმომადგენლები გაგსავნეს. რუს-მთავრობის წინააღმდეგ ბევრი მკარბი ხიჭუვა წრმღიოთქვა. შემოდგომას განსვენებულის გვამს პარნიის, მღმარნასის სახადღად გამძლავკენებენ, 3. ლავროვის გვერდით.

თა, რომელნიც იძულებულნი არიან საწინისთვის სახესხეფულზე მესამედი დაეარდნ, თუ არ ნებავთ გაისეინდ „მთავრობის განკარველების წინააღმდეგობისათვის“ გიმბირისაგან!

«საქართველო» ფოსტა.

მ. გ. უ. რ. ი. გ. ე. ლ. ს.—თქვენი წერილი მივიღეთ, დაიბეჭდებო-ბ-ნ X.—ჭიათურელების პრევიციამა და სხ. მივიღეთ, დაიბეჭ-